

Németh Zoltán

FALUPOÉTIKÁK TÉRBE ÉS IDŐBEN

A falu mint témaválasztás látszólag önmagáért beszél egy irodalmi lap esetében, mégis ejtenünk kell róla előljáróban néhány szót. A Szépirodalmi Figyelő hagyományaival ellentétben ugyanis ezúttal nem felkérésre született tanulmányokat közlünk, hanem válogatást *A magyar falu poétikái* című, 2016. március 3–5. között rendezett konferencia anyagából. A tanácskozásnak, melyet a Fiatal Írók Szövetsége égisze alatt online testvérlapunk, a SZIFONline főszerkesztője, Korpa Tamás szervezett, a borsod megyei Szögliget adott otthont. Az előadásokból pedig az derült ki, hogy a falu egyáltalán nem beszél önmagáért – legalábbis irodalmi értelemben. Van-e saját hangja, saját nyelve a falunak? Vajon szükségszerű-e, hogy mindig kívülről beszéljenek róla, legyen szó akár oda látogató városi, akár onnan elszármazott „parasztírókról”? S van-e még egyáltalán falu, ha pedig nincsen – vagy már eltűnőben –, pontosan mit is veszítünk el vele? Persze falu mindig volt, van és lesz. Akkor is, ha hallgat. De szerzőinknek ezzel együtt is bőven volt mit mondaniuk róla.

Egy fogalom diskurzusba emelésének megkerülhetetlen paradoxona, hogy az sokkal többet árul el a beszélőről, mint magáról a fogalomról. A falu fogalmának diskurzusba emelése során ugyanezzel a paradoxonnal szembesülünk, jelesül azzal, hogy a falu irodalmáról, a falu poétikájáról szóló kijelentések annak a térnek az uralására hivatottak, amelyben kijelentéseink elhangoznak. Jól látható, hogy a falu – jelentsen bármit is a fogalom – poétikájának tematizálása a magyar irodalomban aligha mehet végbe ideológiai tartalmak nélkül. A falu fogalmába ugyanis rengeteg ideológiai-politikai jelentés íródott bele az évtizedek és évszázadok során, vagyis az az értelmező, aki a jelen perspektívájából nyelvként szembesül a kérdéssel, szükségszerűen néz szembe a fogalom történetiségével is.

A falu mint történeti jelenség az írásbeliség előtti időszakra nyúlik vissza, a neolitikumba, éppen ezért a kollektív tudattalan része, amely mintha kívül esne az írásbeliségen. Az ausztrál régész, Vere Gordon Childe az 1920-as években alkotta meg a „neolitikus forradalom” fogalmát, amely a neolitikum időszakában a vándorló, vadászó-gyűjtő életformáról való leválásra utal, s amely a letelepült, földművelő életformára való áttérést eredményezte – végső soron a falu megjelenését. Ez a váltás körülbelül az i. e. 12. évezredben történt, azaz nagyjából 14 000 éve létezik falu. Mivel az írás csak i. e. 3100 körül jelent meg, a falu 9000 évig létezett az írás előtt, és eddig 5000 évet töltött az írásbeliségben.

Talán ezért is van, hogy a falu paradoxona ugyanaz, mint a testé: szöveggént tudjuk csak elgondolni, de létezése mintha folyamatosan kétségbe vonná a róla alkotott szövegeket és irodalmat. Egy bizonyos nézőpontból a falu az analfabetizmus helyszíne, a nyelvtelenségé, a nyelvjárás helye, a normától való eltérés, a hiba helye – a falu nyelve a normán kívül esik, lekezelt és megvetett, elutasított, megbélyegzett. A falu nyelve az alsó regiszter, a már-már érthetetlen, minimalista, archaikus nyelv, a másodlagos, amelyen nem mondhatók el a dolgok és az érzelmek, amelyen semmi értelmes nem mondható el. A falu kiírja magát a hatalmi viszonyokból (a falu bolondja), falu az, ami marginális.

